

מיכאל יעקובסון – "חלון אחרי"

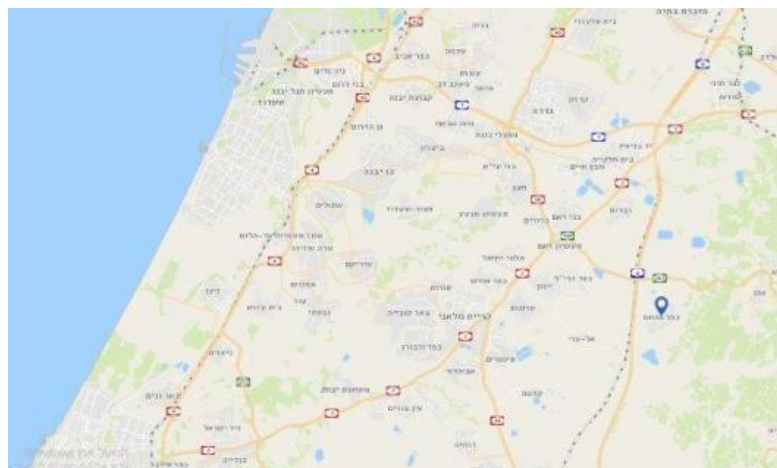
אולם המופעים "בית הבנים" שבקיבוץ כפר מנחם הוא אחד האולמות השאפתניים ביותר שנבנו בארץ בכלל ובקיבוצים בפרט. הבניין הענק שנחנך ב-1979 ומתהדר בכיפה דאודזית מהיחודיות בעולם, תוכנן בידי **ריצ'רד בקמינסטר פולר בשיתוף האדריכל שוג'י סאדאו**, כשאת התכנון המפורט תכנן **האדריכל מנחם באר**. את קירות אמנות (או כפי שהוא מכנה אותם: קירות ארכיטקטונים) יצר **משה סעידי**, שגם חבר בקיבוץ כבר קרוב לשמונה עשורים.

כמו באולמות מופעים רבים, גם כאן הוחלט לשלב במבנה התרבות את ההנצחה לבני הקיבוץ שנפלו במלחמות. לבד מקריאת שמו של הבניין על שמם של הבנים, נקבע בקומת המבואה חדר זיכרון שאותו עיצב סעידי.

ועל כך ברשימה זו.

1979

כפר מנחם (המפה באדיבות המרכז למיפוי ישראל)

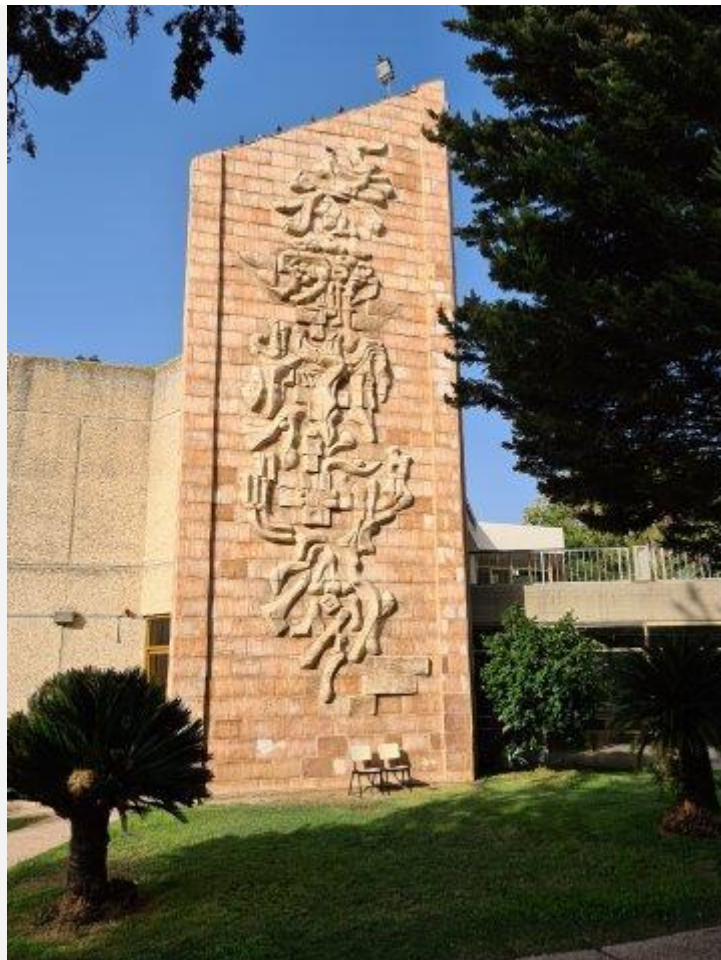
הבניין הגדול משלב אמנות ובעיקר כזו שיצר משה סעידי

כורת בטון

בחזית הבניין ניצב אלמנט אנכי המתנשא אל מעל לגג הבניין ומורכב מזוג דפנות שעליהן שילב משה סעידי קירות קרמיקה. האלמנט מסמן את חדר "ההנצחה. המגדל גם מרמז על שורשי הקיבוץ שהוקם ב-1937 במסגרת "חומה ומגדל"

התבליט נקרא מלמטה למעלה – מהשורשים שבבסיס ועד ליונה הפורחת אל-על וכנפיה מדמים מנורה דולקת

כמו בעבודות רבות אחרות של סעידי גם כאן שילב האמן טקסט

יצרנו כאן יש מאין" – הטקסט שמופיע בבסיס המגדל כחלק מהיצירה מתבסס על רעיון הנצחה שניסח משה סעידי והוצג בפני החברים כשחשף בפניהם " את הדגם ליצירה ולאחר מכן שולב ביצירה

חתימת האמן

מעל לפתח היציאה התחתון מהאולם יצר משה סעידי את תבליט הבטון היחיד

רחבה חגיגית נפרסת בכניסה הראשית לבניין. כמו חדר האוכל, גם לכאן ניתן להכנס לבניין מכל כיוון

לאחר השלמת הבנייה (צילום: בני טל אור, לע"מ): 1980

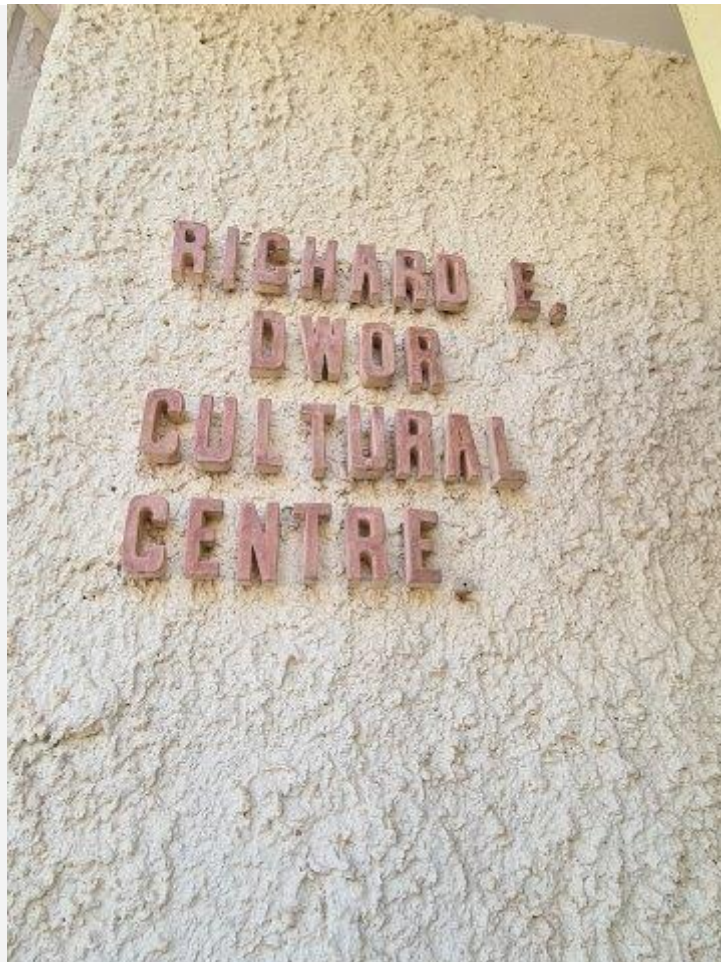
באים להופעה (צילום: בני טל אור, לע"מ) 1980

הכיפה הגאודזית בולטת

הכניסה

בניית "בית הבנים" התאפשרה הודות לתרומה שהתקבלה מקהילות יהודיות בארה"ב ובקנדה וכן מתורמים פרטיים

לא מצליחים להפתיע אותי כל אותם אולמות שמוקמים כאן כבר כמה עשורים. הסתמיות לגמרי ניצחה והיא שולטת בקנקן ובמה שיש בתוכו. בשאר העולם המצב שונה, בעיקר מפני שמעמד התרבות לא ירוד כמו בישראל. אלא שעד לפני כארבעים שנה המצב היה שונה וגם בישראל הצליחו אדריכלים להמציא תחת ידם כמה מפניני האדריכלות המקומית. בניין "תיאטרון הבימה" היה הראשון. מאוחר יותר באו "היכל התרבות" בתל אביב ו"בנייני האומה" בירושלים. אחרים באו "תיאטרון ירושלים" ו"היכל התרבות" בכפר סבא. חריג מכולם הוא "המשכן לאמנויות הבמה" באשדוד. אולמות מרשימים, שאחדים מהם לא פחות מאלה שצינתי, הוקמו גם בקיבוצים. אלא שמיקומם בפריפריה, הרחק מהמרכז ובידי אדריכלים שנמנעו מיחסי ציבור, לא העניק להם את הפרסום שלו זכו האולמות העירוניים. "בית הבנים" שבקיבוץ כפר מנחם, הוא ככל הנראה הבולט שבין אותם אולמות.

מפתיע לגלות בינות לבתים הכפריים עטורי גגות הרעפים האדומים שבקיבוץ הקטן, את הבניין העצום ויוצא הדופן שמתאים בגודל, בצורה, במורכבות ובהשקעה לאולם עירוני. אך בקיבוצים בשנות ה-60 וה-70, כשהשגשוג הכלכלי פרח אז בחרו החברים להפנות השקעות לתשתיות התרבות. כך הוקמו האולמות המרשימים שעל חלקם כתבתי כאן כמו "יד למגינים" ביגור, "בית קרפ" באשדות יעקב איחוד, "בית צבי" בחפצי-בה, מרכז תרבות ע"ש משה שרת בגבעת חיים מאוחד, "בית העם בגבעת חיים מאוחד" והרשימה עוד ארוכה.

משמות האולמות שצינתי ניתן ללמוד עד כמה נושא התרבות בקיבוצים היה קשור בהנצחה. המהלך המשלב את המוות עם החיים הופיע כמובן גם בעיר (היכל התרבות בכפר סבא הוא מהבולטים שבהם, כשבחלק משטחו נקבע מיקומו של "יד לבנים"), אך בקיבוצים השילוב היה כמעט קבוע. גם שורשיו של "בית הבנים" בכפר מנחם נטועים במותם של בני הקיבוץ שנפלו במלחמות. האחים עמרם ויוחנן בן-חורין נהרגו שניהם ביום השני של מלחמת ששת הימים. עמרם הבכור (28) נפל ברצועת עזה ולאחר מותו הוענק לו עיטור המופת על גילוי אומץ לב במהלך הקרב. יוחנן (22) נפל בסיני. ההורים תקווה ויהודה בן-חורין, ביקשו להנציח את בניהם. בקיבוץ התלבטו אם להקים אולם ספורט, אולם רב-תכליתי או אולם מופעים. ההורים העדיפו את הקמתו של אולם מופעים, היות והבנים שניהם עסקו כל אחד במוסיקה כתחביב וכך הוחלט.

האופוריה שבאה אחרי מלחמת ששת הימים שרתה גם על הקיבוץ הקטן שבחר להקים אולם ובו 890 מושבים, כזה שיכיל אל כל השירותים שניתן למצוא באולם גדול ומודרני – כיכר חגיגת בכניסה, אולם מבואה מרווח, חדרי שחקנים, אולם מפואר בעיצוב ייחודי, במה גבוהה ועמוקה עם ציוד משוכלל וגם חדר זיכרון מושקע שבו יונצחו בני הקיבוץ שנפלו במלחמות.

היות ובני הזוג בן-חורין היגרו לארץ מארה"ב ושמרו על קשרים עם הגולה, הוחל בגיוס כספים בקהילות יהודיות בארה"ב ובקנדה. המסע נחל הצלחה ואיפשר את הגשמתה של היוזמה.

במהלך גיוס הכספים הוחלט כי את הבניין יתכננו אדריכלים אמריקאים. ויותר מזה, הבחירה נפלה על אחד מהאדריכלים המקוריים ויוצאי הדופן ביותר שפעלו במאה ה-20 – ריצ'רד באקמינסטר פולר (1895-1983). הוא אמנם לא זכה להכשרה מקצועית כאדריכל או כל תחום אחר, אך פולר היה גאון והתמחה בתחומים רבים. הודות לשיתוף פעולה עם מתכננים מורשים, הצליח להוציא תחת ידיו יצירות פורצות דרך ומקוריות. בין היצירות שלו ניתן למצוא בית טרומי (Dymaxion house) כיום מוצג במוזיאון הנרי פורד במשיגן, (מכונית תלת-אופן (Dymaxion Car) וגם את הכיפה הגאודזית המורכבת ממצולעים חזרתיים (משולשים או מחומשים). כיפה שכזו קלה ומהירה להרכבה, ופולר ציפה כי תוך זמן קצר ישתלט הפטנט שהמציא על כל תכניות האולמות בעולם. זה לא קרה ורק כיפות בודדות נבנו בעולם ומפתיע לגלות שאחת מהן הוקמה בישראל, כאן בקיבוץ בשפלת יהודה.

בתערוכת אקספו שנערה במונטריאול שבקנדה ב-1967, לבד מ"הביטאט" שתכנן האדריכל משה ספדיה, משך את תשומת לב הקהל גם הביתן האמריקאי שנקרא כיום "הביוספירה של מונטריאול" (המבנה עמד נטוש במשך שנים וכיום משמש מוזיאון הפתוח

לציבור), זהו מבנה כדורי שאותו תכנן פולר באמצעות הפטנט של הכיפה הגאודזית. בקמינסטר פולר אף בנה באילינוי בית מגורים שהתבסס על הכיפה הגאודזית והוא ורעייתו התגוררו בו במהלך אותו עשור, כשלימד באוניברסיטת דרום אילינוי (הבית עבר תהליך שימור ופתוח לציבור).